

Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград
Правно-исторически факултет
Катедра „Национална сигурност и публична администрация“

ПЕТЪР НИКОЛАЕВ АРАБАДЖИЙСКИ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд на тема
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО И МЕНИДЖМЪНТ НА МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ
ПРЕДПРИЯТИЯ В ОХРАНИТЕЛНИЯ БИЗНЕС – В КОНТЕКСТА НА
ЕФЕКТИВНИЯ ПУБЛИЧЕН МЕНИДЖМЪНТ

за придобиване на образователната и научна степен “доктор”
в самостоятелна форма на обучение
по професионално направление 3.7. Администрация и управление
в докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство
(мениджмънт на публичната сфера)“

Научен ръководител:
доц. д-р Валентин Василев

Благоевград
2017 г.

Дисертационният труд е обсъден и предложен за публична защита на заседание на катедра „Национална сигурност и публична администрация“ при Правно-исторически факултет на ЮЗУ „Н. Рилски“ на 05 декември 2017 г.

Дисертационният труд е написан на български език и се състои от *списък на използваните съкращения, списък на органиграми, графики и таблици, увод, три глави (всяка глава съдържа по три параграфа, обобщения и изводи), резюме на постигнатите теоретични и практико-приложни приноси и библиография.*

Обемът на труда е 191 стандартни страници. Библиографията съдържа 188 заглавия, от които 73 литературни източници на български език и 23 на английски език, 6 източника периодика, 6 източника на справочна литература, 38 нормативни акта, 7 директиви, 2 регламента и 32 интернет адреса.

В дисертационният труд има 224 бележки под черта, като всяко позоваване е според възприетите изисквания. Броят на органиграмите е 4, на графиките – 8 и на таблиците – 8.

Структурата на дисертационния труд е подчинена на изискването да се разкрие в достатъчна степен сложната и многоаспектна същност на проблематиката за мениджмънта на малките и средните предприятия в охранителния бизнес – в контекста на публичния мениджмънт.

НАУЧНО ЖУРИ:

Проф. д.ик.н. Христо Иванов /ВУТП/

Проф. д.ик.н. Любомир Тимчев /ЮЗУ „Н.Рилски“/

Проф. д-р Ненко Дойков /НБУ/

Доц. д-р Кристиан Хаджиев /НБУ/

Доц. д-р Валентин Василев /ЮЗУ „Н.Рилски“/

Изследването е проведено в частните охранителни фирми: „Професионална Защита - Електроник“ ООД – гр. София, Агенция за сигурност Скорпио ООД – гр. София, ММ Груп ООД – гр. Хасково, ОСК – отговорност, сигурност, компетентност ООД – гр. Благоевград.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 28.02.2018 г. от 12.00 часа в 305 зала на Правно-историческия факултет на ЮЗУ "Неофит Рилски" - гр. Благоевград, пл. Георги Измирлиев-Македончето №1, етаж 3.

Материалите по защитата са на разположение на интересующите се в канцеларията на Катедра „Национална сигурност и публична администрация“.

І. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност и значимост на проблема

През 1989 г. България се включва в общия процес към демократични промени, обхванали цяла Източна Европа. Започва преход към демократично общество и пазарна икономика. Промените във всички сфери на обществения живот в началото на прехода към изграждане на демократично общество довеждат до небивал ръст на престъпността. Полицейските органи не могат да противодействат ефективно на престъпните посегателства и да осигуряват обществения ред. В началото на преходния период политиките на българските правителства водят до законодателни инициативи, свързани с предоставяне на възможността охраната на обекти на физически и юридически лица да се разреши и да се осъществява от търговци, регистрирани по Търговския закон.¹

През 1993 г. правителството на проф. д-р Любен Беров² внася за приемане законопроект на Закон за Националната полиция.³ С неговото приемане се предоставят правомощия на полицейските органи да издават *разрешения* и *удостоверителни документи* за осъществяване на дейността по охраната на обекти от физически и юридически лица, от съответните териториални началници на служба „Полиция“. Те следва да се издават по реда, предвиден в друг закон или друг нормативен акт.

Политиките на следващите пет български правителства до 2004 г.⁴ и новите условия на пазарни отношения водят до извеждане на частната охранителна дейност, като вид „услуга“. Създава се пазар на охранителни услуги, предоставяни предимно от малки и средни и предприятия, които се явяват като конкуренция на полицейските органи, предоставящи такъв вид услуги. В периода от 1993 г. до 2004 г. частната охранителна дейност се регламентира с *подзаконови актове* – наредби.⁵ За да се регламентира тази

¹ Обн. ДВ. бр.57 от 1991 г., с посл. изм. и доп. ДВ. бр.62 от 1 Август 2017 г.

² Бел.авт. Правителството на **Любен Беров** управлява от 30 декември 1992 г. до 17 октомври 1994 г.

³ Обн. ДВ, бр. 109 от 28 декември 1993 г. - отменен

⁴ Бел.авт. В периода от 1994 г. до 2004 г. в Република България управляват общо пет правителства: **Ренета Инжова** (*служебно правителство* от 17 октомври 1994 г. до 25 януари 1995 г.), **Жан Виденов** (от 25 януари 1995 г. до 12 февруари 1997 г.), **Стефан Софиянски** (*служебно правителство* от 12 февруари 1997 г. до 21 май 1997 г.), **Иван Костов** (от 21 май 1997 г. до 24 юли 2001 г.) и **Симеон Сакскобурготски** (от 24 юли 2001 г. до 17 август 2005 г.)

⁵ Наредба Наредба № 14 на МВР за издаване на разрешения за осъществяване на дейност по охрана на обекти и лица от физически и юридически лица, обн. ДВ. бр. 28/1994 г. – отменена; Наредба № I – 39 на МВР за условията и реда за извършване на частна охранителна дейност, обн. ДВ. бр. 14/1999 г. – отменена и Наредба № I – 79 от 8 юни 2000 г. за условия и реда за извършване на частната охранителна дейност –

сложна дейност и за да се защитят интересите на държавата през 2004 г. правителството на Симеон Сакскобургготски внася законопроект на Закон за частната охранителна дейност, който е приет от 39-то Народно събрание.⁶

Политиките на следващите осем български правителства⁷ до 2017 г. не довеждат до съществени промени в държавното регулиране на осъществяваната частна охранителна дейност в Република България, въпреки 17-те изменения и допълнения на Закона за частната охранителна дейност.

В края на 2016 г. в Република България са регистрирани общо 2867 охранителни фирми в които работят над 130 000 служители.⁸ Преобладаващ част от фирмите представляват малки и средни предприятия. Въпреки значителния брой на служителите, професията „охранител“ не е привлекателна за младите хора. Заплащането в сектора на частния охранителен бизнес е ниско и все още е в „сенчестата икономика“. Това предполага предлагане на влошени охранителни услуги. Контролът от страна на полицейските органи за тяхното предоставяне е занижен.

На 2 август 2017 г. Министерският съвет на Република България внася законопроект за нов Закон за частната охранителна дейност. Същият е приет на 13 декември 2017 г., на второ гласуване от Комисията по вътрешна сигурност и обществен ред на 44-то Народно събрание. Предстои гласуването му от народните представители.

В периода от 1993 г. до 2017 г. частната охранителна дейност е била предмет на задълбочени научни изследвания от български автори. Безспорни са приносите в трудовете на проф. д.ик.н. Христо Иванов, проф. д-р Николай Арабаджийски, проф. д.ик.н. Любомир Тимчев, проф. д-р Камен Пенков, доц. д-р Николай Досев, д-р Христо Христов, Пламен Попов, Росица Джекова, Атанас Русев и др. Значителна част от техните концептуални виждания и предложения са довели и водят до усъвършенстване на

издадена от МВР, обн. ДВ. бр. 51/2000 г. – отменена.

⁶ Обн. ДВ. бр. 15/2004 г., с посл. изм. и доп. ДВ. бр. 48/2016 г.

⁷ Бел.авт. В периода от 2005 г. до 2017 г. в Република България управляват общо осем правителства: **Сергей Станишев** (от 16 август 2005 г. до 27 юли 2009 г.), **Бойко Борисов 1** (от 27 юли 2009 г. до 13 март 2013 г.), **Марин Райков** (*служебно правителство* от 13 март 2013 г. до 29 май 2013 г.), **Пламен Орешарски** (от 29 май 2013 г. до 05 август 2014 г.), **Георги Близнашки** (*служебно правителство* от 06 август 2014 г. до 07 ноември 2014 г.), **Бойко Борисов 2** (от 07 ноември 2014 г. до 27 януари 2017 г.), **Огнян Герджиков** (*служебно правителство* от 27 януари 2017 г. до 04 май 2017 г.) и **Бойко Борисов 3** от 04 май 2017 г.

⁸ Бел.авт. Данните са публикувани в статия „Има 130 000 охранители - 4 пъти повече от армията“ във в. 24 часа 10.01.2017 г.

законодателството в тази област. Техните трудове послужиха, като фундаментална основа на настоящето дисертационно изследване.

Съвременните аспекти на предприемачеството и мениджмънта на малките и средните предприятия в охранителния бизнес, в контекста на ефективния публичен мениджмънт налагат да се осмислят и изяснят новите теоретични възгледи и законодателни решения, за да се улесни практическата дейност на предприемачите, мениджърите и частните охранители. В същото време погледът на изследователите следва да се насочи към усъвършенстването на националното законодателство, за да се запълнят празнотите в законодателната уредба, в частност на подзаконовите актове с които ще се дорегламентират цялостно организацията и управлението на частната охранителна дейност в Република България. Значението на частната охранителна дейност за общата сигурност в държавата, както и отговорността на предприемачите в охранителния бизнес нараства. Това изисква още по-обоснована и по-широка интерпретация на най-съществените проблеми, които възникват при предприемачеството и мениджмънта на малките и средните предприятия в охранителния бизнес.

В съвременни условия, нито една сфера на социалната практика не може да престане да се усъвършенства. Охранителният бизнес бързо се развива и заема значителен дял в националната икономика. В тази връзка усъвършенстването на дейностите на предприемачеството и мениджмънта на малките и средните предприятия в охранителния бизнес, в контекста на публичния мениджмънт може да продължи да се развива пълноценно, ако се опира на научни знания, ако използва теоретични обобщения и се възползва от резултатите, които се постигат вследствие на сериозни научни изследвания.

Актуалността на темата на дисертационния труд се определя от:

- необходимостта да се разкрият проблемите на държавното регулиране и контрол на предприемачеството и мениджмънта в охранителния бизнес в Република България след 1993 г., когато за първи път се регламентират частните охранителни търговски услуги до 2017 г.;
- необходимостта да се осветлят добрите практики в мениджмънта на малки и средни предприятия в охранителния бизнес в Република България, в контекста на ефективния публичен мениджмънт;
- възможността резултатите от изследването да се приложат на практика от държавните органи, които да облекчат предприемачите и мениджърите на малки и средни предприятия в охранителния бизнес;

- предприемачите да усъвършенстват структурите на малките и средните предприятия в охранителния бизнес, да повишат ефективността на мениджмънта на човешките, материалните и финансовите им ресурси, както и качеството на частните охранителни търговски услуги.

Посочените предпоставки обосновават необходимостта от разработването на самостоятелно научно изследване (дисертация) на тема *„Предприемачество и мениджмънт на малките и средните предприятия в охранителния бизнес – в контекста на ефективния публичен мениджмънт”*.

2. Обект, предмет и обхват на изследването

Обект на изследването са малките и средните предприятия в охранителния бизнес в Република България.

Предмет на изследването са обществените отношения на предприемачеството и мениджмънта на малките и средните предприятия в охранителния бизнес в контекста на ефективния публичен мениджмънт.

Обхватът на изследването е:

- времеви - обхващащ периода от 1993 г. до 2017 г.;
- териториален – в конкретни малки и средни предприятия в охранителния бизнес в Република България. Изследването е проведено в частните охранителни фирми: „Професионална Защита - Електроник” ООД – гр. София, Агенция за сигурност „Скорпио“ - ООД – гр. София, „ОСК – отговорност, сигурност, компетентност“ - ООД – гр. Благоевград и „ММ Груп“ - ООД – гр. Хасково.

3. Цел и задачи на изследването

Целта на изследването е, на основата на анализа и оценката на съществуващата теория и практика, в областта на предприемачеството и мениджмънта на малките и средните предприятия в охранителния бизнес, да се предложат възможности за усъвършенстването им в Република България, в контекста на ефективния публичен мениджмънт.

За постигането на тази цел са решени следните основни *задачи*:

- проучени са и са представени в синтезиран вид същността на предприемачеството и мениджмънта на малките и средните предприятия в охранителния бизнес;

- изследвана и е анализирана законодателната уредба за създаването на малки и средни предприятия в охранителния бизнес, като са направени конкретни законодателни предложения за усъвършенстване на нормативната уредба в Република България;
- изяснени са въпроси, свързани с осъществяването на маркетинга и рекламата на малките и средните предприятия в охранителния бизнес;
- изследвани са основните и специфичните принципи за структуриране на малките и средните предприятия в охранителния бизнес в Република България, като са направени аргументирани предложения за тяхното класифициране и въвеждане в практиката;
- изследвани са проблемните на взаимодействието на частните охранители с полицейските органи и контрола за осъществяване на компетенции от частни охранители;
- изследвани са добри практики от дейности за осъществяване на държавно регулиране и контрол на мениджмънта на човешките, материалните и финансовите ресурси на малките и средните предприятия в охранителния бизнес в Република България.

4. Основна теза и изследователски хипотези

В изследването се прави опит да бъде защитена основната теза, че предприемачеството и мениджмънта в частния охранителен бизнес в Република България през изследвания период се характеризира със значителен ръст на новооткрити малки и средни предприятия, които не съответстват на държавните регулации и в следствие на занижен държавен контрол преобладаващо не предлагат качествени частни охранителни търговски услуги.

Изследователски хипотези на изследването са, че:

- законодателната уредба за създаването и функционирането на малките и средните предприятия в охранителния бизнес в Република България се нуждае от усъвършенстване;
- подобряването на дейностите чрез държавни регулации и контрол за осъществяването на мениджмънт на човешките, материалните и финансовите ресурси в малките и средните предприятия в охранителния бизнес ще подобрят качеството на частните охранителни търговски услуги.

5. Методология на изследването и използвани източници

За набиране на емпирична информация са използвани следните *основни методи*:

- *проучване на научни разработки за теорията на предприемачеството и мениджмънта* - чрез този метод се изясняват различните определения за предприемачество и мениджмънт на малките и средните предприятия;
- *проучване на научни разработки за организационните модели и принципите на структуриране на малките и средните предприятия* - чрез този метод се извеждат видовете организационни модели на частните охранителни фирми, създадени в съответствие с Търговския закон, както и основните и специфични принципи за тяхното изграждане и функциониране;
- *извършване на правен анализ на законодателни и подзаконови нормативни актове от българското законодателство за създаването на малките и средните предприятия в охранителния бизнес в Република България* - чрез този метод се извеждат в исторически аспект проблемите на тяхното създаване и функциониране;
- *наблюдение* - чрез този метод е събрана непосредствена информация за организацията и функционирането на конкретни малки и средни предприятия в охранителния бизнес в Република България. Методът е приложен при провеждането на едномесечен практически стаж през м. март 2017 г. в частната охранителна фирма „Професионална Защита - Електроник” ООД – гр. София.
- *беседи и интервюта* - този метод се използва за получаване на допълнителна информация от ръководни служители и експерти от малки и средни предприятия в охранителния бизнес - за текущите проблеми, възникващи при организацията и мениджмънта им. Методът е приложен при провеждането на едномесечния практически стаж и чрез използване на електронна комуникация.

Моделирането на изследването е осъществено чрез използването на *исторически и структурно-функционален* подходи. Чрез системен подход държавните органи, предприемачите, мениджърите и служителите на малки и средни предприятия в охранителния бизнес в Република България се разглеждат, като подреденост от елементи на една динамична система, в която си взаимодействат. Разкрити са връзките помежду им, както между тях, така и с други организации, осъществяващи функции по противодействието на престъпността и охраната на обществения ред.

Теоретичните и приложните изследвания се съпровождат с аналитични авторови оценки, заключения и обобщени изводи.

Дисертационният труд има *практико-приложна насоченост*. Резултатите от теоретичните и емпиричните изследвания се съпровождат с авторови идеи, мнения и предложения, направени на базата на изведени обобщени изводи и заключения, с оглед усъвършенстване на държавното регулиране и контрол на предприемачеството и мениджмънта на малки и средни предприятия в охранителния бизнес в Република България, в контекста на публичния мениджмънт.

Като източници за разработване на изследването се използват *теоретични разработки* от областта на публичния мениджмънт, предприемачеството, бизнес мениджмънта, охранителния бизнес, както и *нормативни актове* – действащи и отменени, както и *международни директиви* въвеждащи стандарти.

6. Научна новост и практическа ценност на дисертационния труд.

Дисертационният труд дообогатява постигнати до момента изследвания по поставения проблем.

Апробация на резултатите от дисертационното изследване е направена чрез:

- участие с презентация и научен доклад на тема „*Възможности за взаимодействие между частните и държавните служби за сигурност в контекста на националната и корпоративната сигурност*“ в XXV Международна научна конференция за млади учени, 2-3 юни 2016 г., гр. Благоевград;
- участие с презентация и научен доклад на тема „*Проблемни аспекти на лицензирането на частната охранителна дейност в Република България*“ в Национална научно-практическа конференция „Качеството – за по добър живот, 2016“, 10 и 11 ноември 2016 г., гр. София – организирана от Съюза на специалистите по качеството в България, Сдружение „Клуб 9000“ и Съюз на метролозите в България, под патронажа на министъра на икономиката;
- участие с презентация и научен доклад на тема „*Контрол на трудовите ресурси, обществените поръчки и финансите на малките и средните предприятия, осъществяващи охранителна дейност в Република България*“ в XXVI Международна научна конференция за млади учени, 22-23 юни 2017 г., Благоевград;
- проведени упражнения пред студенти от специалност „Публична администрация“ ОКС „бакалавър“, задочна форма на обучение;
- представяне на резултатите на изследването пред мениджърския екип на охранителна фирма „Професионална Защита - Електроник“ ООД – гр. София.

Изследването приключи непосредствено преди окончателното приемане на новия Закон за частната охранителна дейност. В мотивите на законопроекта е отбелязано, че той е изготвен след задълбочен анализ на обществените отношения при осъществяване на частната охранителна дейност и опита на държавите-членки на Европейския съюз в тази сфера. Дисертационното изследване би било полезно при прилагането на новото законодателство от предприемачите и мениджърите на малките и средните предприятия в охранителния бизнес в Република България. То представлява скромнен опит да се разкрие *същността* на предприемачеството в охранителния бизнес и да се открият съществуващите *проблеми* на мениджмънта на тези предприятия.

Авторът благодари на научния си ръководител **доц. д-р Валентин Василев** за осъщественото компетентно научно ръководство, както и на всички колеги от катедра „Национална сигурност и публична администрация“ на Правно-историческия факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“ – гр. Благоевград за подкрепата и позитивното отношение, изразената добронамереност и критичност, при обсъжданията на резултатите от дисертационното изследване. Благодарността е и към **г-н Валери Замфиров** – управител на „Професионална Защита - Електроник“ ООД – гр. София, **г-жа Васка Пенкова** – управител на Агенция за сигурност „Скорпио“ - ООД – гр. София, **г-н Христо Величков** – управител на „ОСК – отговорност, сигурност, компетентност“ - ООД – гр. Благоевград и **г-н Илиян Илчев** – управител на „ММ Груп“ - ООД – гр. Хасково, към служителите на тези фирми, както и към **главен инспектор Камелия Кукева** от сектор „Лицензиране и контрол на частната охранителна дейност“ към отдел „Охранителна полиция“ на Главна дирекция „Национална полиция“ на МВР за оказаната помощ, предварителни отзиви и становища.

Авторът благодари на **проф. д.ик.н. Христо Иванов** и **проф. д.ик.н. Любомир Тимчев** за критичните бележки и препоръки отразени в предварителните им рецензии, представени на обсъждането на труда и насочването му за публична защита, които са взети под внимание и са отразени.

С благодарност ще бъдат приети всички нови бележки и препоръки.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Използвани съкращения

Списък с органиграми, графики и таблици

Увод

Глава първа

СЪЩНОСТ НА ПРЕПДРИЕМАЧЕСТВОТО И МЕНИДЖМЪНТА НА МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В ОХРАНИТЕЛНИЯ БИЗНЕС

1. Понятие за предприемачество в охранителния бизнес

1.1. Определения на предприемачеството

1.2. Частната охранителна дейност – вид търговска услуга

2. Държавно регулиране на мениджмънта на малките и средните предприятия в охранителния бизнес

2.1. Предприемачи и мениджъри в охранителния бизнес

2.2. Основни управленски функции на предприемачите и мениджърите в охранителния бизнес

3. Законодателна уредба за създаването и функционирането на малки и средни предприятия в охранителния бизнес в Република България

3.1. Законодателна уредба за създаването по Търговския закон на търговски дружества в охранителния бизнес

3.2. Законодателна уредба за разрешаването и функционирането на търговските дружества в охранителния бизнес в Република България

Обобщения и изводи

Глава втора

АНАЛИЗ НА РАЗВИТИЕТО НА МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В ОХРАНИТЕЛНИЯ БИЗНЕС, МАРКЕТИГА, РЕКЛАМАТА И ВЗАИМОДЕЙСТВИЕТО ИМ С ПОЛИЦЕЙСКИ ОРГАНИ

1. Анализ на развитието на малките и средните предприятия в охранителния бизнес в Република България

1.1. Основни принципи за структуриране на малките и средните предприятия в охранителния бизнес

1.2. Специфични принципи за структуриране на малките и средните предприятия в охранителния бизнес

2. Анализ на маркетинга и рекламата на малките и средните предприятия в охранителния бизнес, на взаимодействието им с полицейските органи и контрол на дейността им

2.1. Маркетинг и реклама на частните охранителни търговски услуги

2.2. Взаимодействие на частните охранителни фирми с полицейските органи и контрол на дейността им

3. Компетенции на частните охранители

3.1. Понятие за компетенции на частните охранители

3.2. Видове компетенции на частните охранители

Обобщения и изводи

Глава трета

ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА ДЪРЖАВНОТО РЕГУЛИРАНЕ И КОНТРОЛ НА МЕНИДЖМЪНТА И РЕСУРСИТЕ НА МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В ОХРАНИТЕЛНИЯ БИЗНЕС

1. Практики за държавно регулиране и контрол на мениджмънта на човешките ресурси в малките и средните предприятия в охранителния бизнес

1.1. Формиране и обучение на служителите в охранителните фирми

1.2. Контрол на трудовите ресурси на малките и средните предприятия, осъществяващи частна охранителна дейност

2. Практики на контрол за изпълнението на обществени поръчки от малки и средни предприятия в охранителния бизнес

2.1. Нормативна уредба за възлагане на обществени поръчки на охранителни фирми

2.2. Контрол за изпълнението на обществени поръчки от охранителните фирми

3. Финансов и данъчен контрол на малките и средните предприятия в охранителния бизнес

3.1. Вътрешен финансов и данъчен контрол

3.2. Външен финансов и данъчен контрол

Обобщения и изводи

Резюме на постигнатите теоретични и практико-приложни приноси

Библиография

Обобщено съдържание на дисертационния труд

Глава първа. Същност на предприемачеството и мениджмънта на малките и средните предприятия в охранителния бизнес е *теоретична* и включва три параграфа.

В параграф 1. Понятие за предприемачество в охранителния бизнес е извършено проучване на научни разработки за теорията на предприемачеството в охранителния бизнес. Констатира се, че повечето от авторите, разисквали темите за предприемачеството, стигат до извода, че *няма общоприето определение* за понятието „предприемачество“, което да е еднакво приложимо към всички сектори на икономиката. Понятието покрива широк обхват от значения. Едното от разбиранията е свързано с изключително големите способности на предприемача, каквито малка част от хората притежават. Другото крайно разбиране е, че всеки, работещ за себе си човек, е предприемач. Всички различните определения съставят началния образ на представата за същността на предприемачеството.

Установява се, че понятието „предприемач“ (от англ. entrepreneur) за пръв път се използва през 1730 г. от ирландският икономист с френски произход Ричард Кантильон.⁹ Според него предприемачите купуват в настоящето на известни цени и продават в бъдещето на несигурни цени. Предприемачът „застрахова“ работниците в краткосрочен план, като им гарантира сигурен доход, а той поема риска, свързан с измененията на цените на пазара. Той е този, който взема решения за предназначение на ресурсите и определя целите на стопанската дейност, и това гарантира важната му икономическа роля. В тълкувателен аспект думата „предприемач“ означава „частно лице или фирма, което организира и извършва определена стопанска, строителна или търговска дейност съгласно сключен договор“.¹⁰ Позицията се на теоретични схващания за същността на понятието „предприемач“ е определено, че всеки предприемач в охранителния бизнес би следвало да е мотивиран да преследва следните основни цели: *печалба; сигурност; създаване на състояние; материална среда; независимост; ползи от реализирането на бизнес; приноси за обществото*.

За нуждите на дисертационното изследване се възприема работното определение, че:

⁹ Беил.авт. Ричард Кантильон (1680-1734 г.) е ирландски международен банкер. За първи път той използва понятието „предприемач“ в книгата си „Есета на природата върху търговията като цяло“, която е публикувана за първи път през 1755 г. но се разпространява от ръка на ръка още от 1730 г.

¹⁰ Вж. Български тълковен речник. Наука и изкуство. С., 1994 г., с.731.

Предприемач на малко и средно предприятие на охранителния бизнес е дееспособно физическо лице, което отговаря на изискванията на Търговския закон и организира охранителна дейност на базата на получен лиценз за осъществяването ѝ от оторизиран държавен орган.

В този параграф се разглежда понятието за „частната охранителна дейност – вид търговска услуга“. Констатира се, че в специализираната литература съществува полемика за понятията „дейност“ и „услуга“.¹¹ Възприема се, че търговската услуга „охрана“ се предоставя, чрез осъществяването на „частна охранителна дейност“. Извършено е проучване на научни разработки за теорията на частната охранителна дейност, като вид търговска услуга. Те са формулирани от авторите проф. д.ик. н. Христо Иванов, проф. д-р Николай Арабаджийски, доц. д-р Илия Илиев и др. изследователи на тази проблематика. Като основни характеристики на понятието "частната охранителна дейност – вид търговска услуга" авторите извеждат, че:

- Частната охранителна дейност е винаги правно регламентирана;
- Частната охранителна дейност е насочена към осъществяване на превантивни действия спрямо противодействието на престъпността и опазването на обществения ред, за ограничаване на причините и условията, предизвикващи и благоприятстващи извършването на правонарушения, която се осъществява въз основа на разрешение, издадено от държавни органи на физически и юридически лица, регистрирани по закон.

В следствие на извършен анализ на доктринарните определения на понятието „частна охранителна дейност“ и неговата правна регламентация е направен *обобщен извод*, че:

- дейността е частна, защото се извършва от частни длъжностни лица;
- дейността е охранителна поради нейния предмет на регистрация в съответствие с Търговския закон;
- дейността се разрешава и контролира от компетентни държавни органи;
- дейността включва предоставяне на съответни видове охранителни услуги от търговци, които следва да са стандартизирани.

В чл.2, ал.1 на проекта на нов Закон за частната охранителна дейност от 2017 г. е определено, че:

Частната охранителна дейност е търговска дейност, насочена към опазване на живота и здравето на физическите лица, охраняване на имуществото на физическите и

¹¹ Бел.авт. По-подробно вж. Иванов, Хр. Сигурността на малките и средните предприятия в охранителния бизнес. Стандарти. ВСУ „Черноризец Храбър“. В., 2012 г., с.10-11

юридическите лица, гарантиране на максимално ниво на сигурност при транспортиране на ценни пратки и товари, осигуряване на безпрепятствено провеждане на различни по характер и вид мероприятия.

Имайки предвид посочените характеристики, за нуждите на дисертационното изследване се възприема работното определение, че:

Частната охранителна дейност се разрешава и контролира от компетентни държавни органи, като включва предоставяне на съответни видове охранителни услуги от търговци, регистрирани по Търговския закон за охрана на обекти, на мероприятия и на лица, и на техни права и законни интереси от противоправни посегателства.

В параграф 2. Държавно регулиране на мениджмънта на малките и средните предприятия в охранителния бизнес е направено разграничение между предприемачите и мениджърите в охранителния бизнес.

Вследствие на анализирани научни разработки на български и чуждестранни автори се определя, че:

- Задължително условие е предприемачът да е собственик на охранителния бизнес;
- Предприемачът може да придобие качеството си на собственик, като директно закупи или получи като бонус дял от фирмата която управлява (акции);
- Българският предприемач в частния сектор на охранителната сфера стартира дейността си предимно в правно-организационните форми, в съответствие с Търговския закон. Дружествата могат да бъдат: Едноличен търговец (ЕТ); Еднолично дружество с ограничена отговорност(ЕООД); Еднолично акционерно дружество (ЕАД); Командитни дружества (КД) и Събирателно дружество (СД).

Мениджърът на охранителна фирма на малко и средно предприятие не винаги е собственик на фирмата. Този мениджър може да придобие качеството си на собственик, като директно закупи или получи като бонус дял (акции) от охранителната фирма, която му е възложено да управлява. Разликата между предприемача и мениджъра се състои в това, че предприемачът представлява „инкубатор на бизнес идеи, притежава силен бизнес нюх, открива нови бизнес възможности и се възползва, като трупа капитал“. Предимствата на мениджъра пред предприемача са свързани с уменията последния да организира, да планира, да мотивира, координира, ръководи, контролира и не на последно място да управлява охранителния бизнес.

В този параграф са разгледани основните управленски функции на предприемачите и мениджърите в охранителния бизнес. В специализираната литература до момента са изследвани само „принципите, при които се осъществява услугата за сигурността на

бизнеса в малките и средните предприятия“. В авторово изследване проф. д.ик. н Христо Иванов извежда следните принципи: *законност, защита на интересите, сигурност, своєвременност, активност, универсалност, целенасоченост, конкретност, ефективност*.¹² За целта на дисертационното изследване е извършено задълбочено проучване на научни разработки на български автори, като са класифицирани основните видове управленски функции, присъщи за всеки мениджър: *планиране, организиране, координиране*“, *ръководене, мотивиране и контрол*.

Съществено значение за структуриране на малките и средните предприятия в охранителния бизнес имат следните специфични принципи: *линеен, функционален, линейно-функционален, линейно-щабен, целеви и екипен*. Чрез тяхното прилагане могат да се изграждат *специфични организационни структури* в малките и средните предприятия в охранителния бизнес.

В параграф 3. Законодателна уредба за създаването и функционирането на малки и средни предприятия в охранителния бизнес в Република България е извършено проучване на научни разработки на български автори, както и е осъществен сравнителноправен анализ на нормативни актове. Направен е *обобщен извод*, че частно охранително търговско дружество може да бъде създадено в Република България в съответствие с Търговския закон. Тези дружества могат да бъдат: Едноличен търговец (ЕТ); Еднолично дружество с ограничена отговорност (ЕООД); Еднолично акционерно дружество (ЕАД); Командитни дружества (КД) и Събирателно дружество (СД). В този параграф са изведени авторови определения, свързани със *законодателна уредба за разрешаването и функционирането на търговските дружества в охранителния бизнес в Република България*.

Разкрити са основните характеристики, определящи правната същност на *разрешенията* и на *лицензионните административни актове* за осъществяване на частна охранителна дейност. Разгледани са условия и ред за издаване на *полицейско разрешение* за осъществяване на частна охранителна дейност в Република България в периода от 1993 г. до 2004 г., както и условията и ред за издаване на *лиценз за извършване на охранителна дейност* в Република България след 2004 г. Направено е предложение в българското законодателство, регламентиращо административното регулиране и административния контрол за осъществяването на частна охранителна дейност, на следното определение:

¹² Вж. Иванов, Хр. Сигурността на малките и средните предприятия в България. Стандарти. ВСУ „Черноризец Храбър“. В., 2012 г., с.21-22

Полицейският лиценз за осъществяване на частна охранителна дейност е индивидуален административен акт с външно действие, който се издава от изрично оправомощен по Закона за частната охранителна дейност полицейски орган, предоставящ правото на търговци, регистрирани по реда на Търговския закон или по законодателството на държава - членка на Европейския съюз, на друга държава - страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство, или на Конфедерация Швейцария, които са получили лиценз по реда на този закон, както и на търговци, регистрирани в посочените държани, които имат право да извършват такава дейност съгласно законодателството на държавата, в която са установени, и удостоверят, че отговарят на изискванията на този закон да извършват охранителна дейност, която се контролира от полицейски органи.

Обобщения и изводи

За постигане целите на дисертационното изследване в **Глава първа** са решени две от изследователските задачи, свързани с разкриването на същността на предприемачеството и мениджмънта на малките и средните предприятия в охранителния бизнес и законодателната уредба за създаването и функционирането им.

Теоретичният обзор на определенията разкриващи същността на понятията „предприемач на малко и средно предприятие в охранителния бизнес“ и „частна охранителна дейност“ показва наличие на непълнота по отношение на изведени техни характеристики. В тази връзка за нуждите на дисертационното изследване са предложени и възприети нови авторови определения.

Теоретичният анализ на литературни източници от областта на управлението и мениджмънта установява голямо разнообразие на класификациите на основните управленски функции. За ефективния мениджмънт на малките и средните предприятия в охранителния бизнес се препоръчва прилагането на следните управленски функции: *планиране, организиране, координиране, мотивиране ръководене и контрол*, които са присъщи за всеки предприемач и мениджър в охранителна фирма.

Правният обзор на нормативните актове регламентиращи създаването и функционирането на малки и средни предприятия в охранителния бизнес в Република България и осъществяваната от тях частна охранителна дейност показва, че в периода от 1993 г. до 2017 г. те динамично се променят. Констатира се *проблеми* при прилагането на Закона за частната охранителна дейност приет през 2004 г.

Може да бъде направен **обобщен извод**, че **първата хипотеза на дисертационното изследване**, че: „законодателната уредба за създаването и

функционирането на малките и средните предприятия в охранителния бизнес в Република България се нуждае от усъвършенстване“ **се потвърждава.**

Глава втора. Анализ на маркетинга и рекламата на малките и средните предприятия в охранителния бизнес, на взаимодействието им с полицейските органи и контрол на дейността им е аналитична и включва три параграфа.

В параграф 1. Анализ на развитието на малките и средните предприятия в охранителния бизнес в Република България е извършен задълбочен анализ на развитието на малките и средните предприятия в охранителния бизнес в Република България. Констатира се, че през 1994 г. разрешения за осъществяване на частна охранителна дейност са получили 386 охранителни дружества, а през 1995 г. техният брой достига 777 с наети около 20 000 служители. През 1997 г. издадените разрешения са на 1512 охранителни дружества в които са наети около 50 000 служители.¹³

През 2004 г. е разработен Европейският модел на частните охранителни услуги,¹⁴ приет в съвместна декларация на Конфедерацията на европейските услуги за сигурност CoESS и Профсъюзната мрежа UNI-Europa. Тези две международни организации са партньори на Европейската комисия и са основни представители на частния охранителен сектор. Те са признати от нея за пълноправни партньори.¹⁵ Един от основните моменти за развитието на частната охранителна дейност в Европа е *„предоставянето на високо качество на охранителните услуги“*. За въвеждането на препоръчителния модел на частната охранителна дейност в Република България са предприети своевременни действия. През 2006 г. с помощта на „Националната асоциация на фирми за търговска сигурност и охрана“ (НАФТСО) е утвърдено Държавно образователно изискване и професията „Охранител“, което става официално за територията на страната. В средата на 2008 г. е подписан „Етичен кодекс на частната индустрия за сигурност в Република България”.¹⁶ През 2010 г. от Министерския съвет на Република България е взето решение, датата 11 ноември да бъде обявен за официален празник на охранителя и на частната

¹³ Бел. авт. Количествените данни са посочени в монографията на проф.д.ик. н. Христо Иванов Охранителният бизнес. Албатрос. С., 2000 г. с. 47

¹⁴ CoESS и UNI-Europa, „Към Европейски модел на частната сигурност”, Мадрид, 2004 г. (www.naftso.org, Раздел „Документи”).

¹⁵ Hilde De Clerck and Marc Cools, “Marc Pissens and 20 years of the Confederation of European Security Services”, ASP, Brussels, 2009, p. 16.

¹⁶ Вж. интернет страницата на НАФТСО, раздел „За нас” (www.naftso.org).

охранителна дейност.¹⁷ Резултатите от анализа показват, че въпреки предприетите инициативи Европейският модел на частните охранителни услуги не е въведен изцяло в Република България. Всяка държава-членка на ЕС се отличава една от друга и това възпрепятства налагането на унифициран модел на частните охранителни услуги.

В края на 2016 г. в Република България са регистрирани общо 2867 охранителни фирми. 1000 от тях имат национален лиценз, а останалите са с регионален. 304 фирми са лицензирани да извършват лична охрана на физически лица, 1816 - охрана на имущество, 232 - охрана на мероприятия, 265 - охрана на ценни пратки и товари, а 762 са звената за самоохрана. Най-много лицензирани фирми за охрана има в София (1076), Пловдив (209), Варна (172), Бургас (97), Плевен (74) и Перник (53).¹⁸ Процесът за въвеждане на модела на частните охранителни услуги трябва да хармонизира и стандартизира отрасъла на европейско ниво, но този процес е сложен за реализиране и продължителен.

В параграфа са анализирани и принципите за структуриране на малките и средните предприятия в охранителния бизнес. Те имат важно значение за създаването и организационното структуриране на всяка охранителна фирма. Условно тези принципи се обособят в две групи: *основни* – които се прилагат от всеки предприемач при създаването на структурите на охранителната фирма и *специфични* – които се прилагат по преценка на отделен предприемач. Установява се, че в специализираната литература до момента са изследвани само „принципите, при които се осъществява услугата за сигурността на бизнеса в малките и средните предприятия“. В авторово изследване проф. д.ик. н Христо Иванов извежда следните принципи: *законност, защита на интересите, сигурност, своевременност, активност, универсалност, целенасоченост, конкретност, ефективност*.¹⁹ Направено е предложение, като основни принципи за структуриране на малките и средните предприятия в охранителния бизнес да се прилагат принципите: *целесъобразност; научност; плановост; системност; комплексност; икономичност и нормативност*, като специфични принципи: *линеен, функционален, линейно-функционален, линейно-щабен, целеви и екипен*. Чрез тяхното прилагане могат да се изграждат *специфични организационни структури* в малките и средните предприятия в охранителния бизнес.

¹⁷ Повече информация - www.naftso.org.

¹⁸ Бел.авт. Данните са публикувани от Иво Григоров, в. Сега, Брой 5770 (4) 06 Януари 2017

¹⁹ Вж. Иванов, Хр. Сигурността на малките и средните предприятия в България. Стандарти. ВСУ „Черноризец Храбър“. В., 2012 г., с.21-22

В параграф 2. Анализ на маркетинга и рекламата на малките и средните предприятия в охранителния бизнес, на взаимодействието им с полицейските органи и контрол на дейността им е извършен анализ на *практики* на охранителни фирми в Република България за осъществяването на собствен маркетинг и реклама. Проучвания на практическата дейност в изследваните охранителни фирми в Република България за осъществяването на собствен маркетинг и реклама показват, че тези дейности се провеждат интуитивно на базата на опита на мениджърите. Липсват държавни регулации в тази насока, които да са установени в специални закони. Рекламната дейност се регламентира основно с подзаконови актове – наредби на общинските съвети. В тази връзка е целесъобразно законодателството в бъдеще време да предвижда по-ясни регламенти. Резултати от проведени интервюта с *управителите* на охранителните фирми „Професионална Защита - Електроник” ООД – гр. София, Агенция за сигурност „Скорпио“ - ООД – гр. София, „ОСК – отговорност, сигурност, компетентност“ - ООД – гр. Благоевград и „ММ Груп“ - ООД – гр. Хасково показват, че:

- само първите две фирми са участвали еднократно в „СЕКЮРИТИ ЕКСПО“. Нежеланието им да участват в изложението е продиктувано от: *ниската възвращаемост на вложените средства за участие; липсата на информация от клиенти, които са предпочели услугите на фирмата след участието ѝ в изложението и честите промени в параметрите на охранителната техника, която ежесмесечно се усъвършенства.*
- само в първите две фирми е възлагано на отделни служители да се занимават с маркетинга и рекламата на фирмата. Всички интервюирани заявяват, че разчитат на сайта на фирмата и на дългогодишната си история, като присъствие на пазара на охранителните услуги – на принципа на „доволния клиент“ – по препоръки. Като основните средства на тяхната реклама са изготвените *годишни календари, бележници, ключодържатели и химикалки.*

В параграфа са анализирани *проблемите* на взаимодействието на полицейските органи с частните охранителни фирми. Доказва, се факта, че това взаимодействие не е между равнопоставени субекти. Като проблеми са изведени:

☐ Ролята на Консултативния съвет за сътрудничество по въпросите на частната охранителна дейност е предимно със съвещателни функции. Решенията се взимат от ръководните полицейски органи;

☐ Констатира се слаба координация при осъществяване на съвместни мероприятия между частните охранители и полицейските органи;

□ Въпреки съществуването на ясна правна регламентация, взаимодействието се свежда до реализиране предимно на контролни функции от страна на полицейските органи спрямо частните охранители и охранителните търговски дружества.

В параграфа са анализирани и проблемите на осъществявания контрол върху дейността на частните охранителни фирми. Вследствие на извършения *теоретичен анализ* на литературни източници, както и *правен и сравнителноправен анализ* на отменени и действащи нормативни актове, могат да бъдат открити следните *проблемни аспекти* на *полицейския контрол на малките и средните предприятия, осъществяващи частна охранителна дейност в Република България*:

- в специализираната литература няма единомислие за основните характеристики, които да разкриват *същността на контрола на частната охранителна дейност*;
- не се констатира усъвършенстване на *контролната система*, заложен в нормативните актове в периода от 1993 г. до 2017 г. за осъществяването на полицейски контрол на частната охранителна дейност в Република България.

В **параграф 3. Компетенции на частните охранители** е извършен анализ на научни разработки на български автори, както и е осъществен сравнителноправен анализ на нормативни актове, вследствие на което е изведено авторово определение, разкриващо същността на понятието „компетенции на частните охранители“.

Компетенциите на частните охранители са били предмет на задълбочени научни изследвания. Основно те са проведени от проф. д.ик.н. Христо Иванов. Анализ на негови теоретични разработки показва, че първоначално авторът използва понятието „*правомощия на частния охранител*“²⁰, като в последствие използва понятието „*компетенции на частния охранител*“.²¹ Българският законодател не е възприел използването на термина „компетенции“ за частните охранители. В Закона за частната охранителна дейност от 2004 г. се използват термините „*права*“ и „*задължения*“ на лицата извършващи частна охранителна дейност. Полемиката в теорията за прецизността на използваните термини „*правомощия*“, „*компетенции*“, „*права и задължения*“ на лицата, осъществяващи частна охранителна дейност и използването им в законодателната практика продължава.

²⁰ Вж. Иванов, Хр. Частна охранителна дейност. С., 1997 г., Глава първа, раздел втори, т. 3

²¹ Вж. Иванов, Хр. Охранителният бизнес. С., 2000 г., Глава втора, т.3 и Иванов, Хр. Бизнесът частна охранителна дейност“. С., 2005 г., Глава трета. *Права и задължения на лицата извършващи частна охранителна дейност, и на техните служители*, с.224-225

Резултати от проведени интервюта с *експерти* на охранителните фирми „Професионална Защита - Електроник” ООД – гр. София, Агенция за сигурност „Скорпио“ - ООД – гр. София, „ОСК – отговорност, сигурност, компетентност“ - ООД – гр. Благоевград и „ММ Груп“ - ООД – гр. Хасково показват, че при прилагането на посочените законоустановени **права** от частните охранители, при тяхното реализиране те не се документират. ЗЧОД изисква съставянето на *протоколи*, които по своята същност са с констативна функция. Несъставянето им от страна на охранителите опорочава документирането на нарушения на обществения ред или извършването на престъпления. В практиката частните охранители основно констатираат визуално и уведомяват полицейските органи, които при пристигането си съставят необходимите документи. Друг *проблем* е не използването на лични предпазни и защитни средства от охранителите, поради неосигуряването им от работодателя. Част от охранителите не могат да използват помощни средства, като белезници, каучукови и пластмасови палки, също поради неосигуреност от работодателя.

При осъществяване на законоустановените им **задължения**, частните охранители спазват принципа на законността. Проявата на импровизация в областта на охранителната дейност увеличава опасността за нарушаване правата на личността, живота и здравето на хората, като и провеждането на незаконно установени мероприятия. В този аспект професионалната организация на частните охранители в България – Национална асоциация на фирми за търговска сигурност и охрана /НАФТСО/, трябва да предупреждава органите на МВР за неправомерно извършване на охранителна дейност от отделни частни охранителни търговски дружества.

Обобщения и изводи

За постигане целите на дисертационното изследване в **Глава втора** са решени *три* от изследователските задачи, свързани с осъществяването на маркетинга и рекламата на малките и средните предприятия в охранителния бизнес, основните и специфичните принципи за структуриране им, както и проблемите на взаимодействието на частните охранители с полицейските органи и контрола на дейността им, както и за осъществяване на компетенции от частни охранители.

В следствие на извършените анализи се констатира:

- *Бурно развитие на охранителния бизнес в Република България* - през 1994 г. охранителните търговски дружества са 386, а в края на 2016 г. са 2867. Организационните структури на охранителните търговски дружества не са

създадени на базата на унифициран модел. Всеки предприемач е изграждал структурите на собствената си фирма на базата на личния опит и интуиция, като не са прилагани известни в теорията на управлението и мениджмънта основни и специфични принципи. Не са осъществени и законодателни промени за въвеждането на Европейският модел на частните охранителни услуги

- *Липса на маркетингова и рекламна стратегия на малките и средните предприятия от охранителния бизнес*. Предприемачите и мениджърите им считат, че публикуваната информация на сайта на фирмата е достатъчна реклама, както и изработването на годишни календари, бележници, ключодържатели и химикалки. Инвестицията за участия в изложения на фирми от охранителния бранш се възприема, като ненужна и невъзвръщаема.
- Правни и организационни проблеми при:
 - осъществяване на взаимодействието на *полицейските органи* и частните охранителни фирми;
 - осъществяване на контрол от *полицейските органи* на дейността на частните охранителни фирми;
 - регламентирането и реализирането на компетенциите на частните охранители.

Може да бъде направен **обобщен извод**, че **първата хипотеза на дисертационното изследване**, че: „законодателната уредба за създаването и функционирането на малките и средните предприятия в охранителния бизнес в Република България се нуждае от усъвършенстване“ отново **се потвърждава**.

Глава трета. Практически аспекти на държавното регулиране и контрол на мениджмънта на ресурсите на малките и средните предприятия в охранителния бизнес е практико-приложна и включва три параграфа.

В параграф 1. Практики за държавно регулиране и контрол на мениджмънта на човешките ресурси в малките и средните предприятия в охранителния бизнес е разгледан в детайли, като е представен процеса на набирането, подбора и назначаването (формирането) на служителите в охранителните фирми.

Вследствие на извършените анализи на административни документи използвани в управлението на човешките ресурси в охранителните фирми се констатира, че контролът на трудовите ресурси на малките и средните предприятия, осъществяващи частна охранителна дейност не се отличава съществено от общия контрол на трудовите ресурси в

малки и средни предприятия, които предлагат друг вид услуги или продукти в Република България. Проучванията и наблюденията на практиките по *набиране, подбор и назначаване на служители* в частните охранителни фирми: „Професионална Защита - Електроник” ООД – гр. София, Агенция за сигурност „Скорпио“ - ООД – гр. София, „ОСК – отговорност, сигурност, компетентност“ - ООД – гр. Благоевград, „ММ Груп“ - ООД – гр. Хасково показват, че трудовото законодателство се спазва.

Резултатите от извършени проучвания за броя на назначените служители в посочените охранителни фирми в периода от 2013 г. до 2017 г. *показват значително освобождаване от човешки ресурси* в първите две от фирмите.

Представени са и добри обучителни практики на университети, колежи и професионални гимназии, които предлагат обучение в сферата на охранителния бизнес в Република България. Разгледани са три последващи етапа, формиращи обучението на даден служител в охранителния бизнес: *определяне на целта и системата на обучението; провеждане на обучението; оценка на ефективността на обучението*.

Резултати от проведени интервюта с *управителите* на четирите изследвани охранителните фирми показват, че:

- Обучението на служителите от „Професионална Защита - Електроник” ООД – гр. София се провежда в собствен обучителен център, като се наемат външни обучители.
- Обучението в Агенция за сигурност „Скорпио“ - ООД – гр. София е:
 - *Първоначално обучение* - осъществява се от Център за обучение и квалификация „Компас” ООД в съответствие с чл. 28, ал. 1, 2 и 3 от ЗЧОД.
 - *Допълнително специализирано обучение* - осъществява се от Главна дирекция „Национална полиция“ в съответствие с чл. 28, ал. 4 от ЗЧОД.
 - *Обучение на ръководен състав* – то е регламентирано в Годишната програма за обучение, утвърдени от *управителя*, елемент от Интегрираната система за управление на качеството и здравословни и безопасни условия на труд (ISO 9001:2015 и OHSAS 18001:2007).
- Обучението на служителите в „ОСК – отговорност, сигурност, компетентност“ - ООД – гр. Благоевград и „ММ Груп“ - ООД – гр. Хасково се осъществява само под формата на първоначална подготовка в лицензирана фирма, за което се издава съответния Сертификат, съгласно изискванията на ЗЧОД. Ежеседмично се провежда вътрешно обучение охранителите от ръководството на фирмата.

В параграф 2. Практики на контрол за изпълнението на обществени поръчки от малки и средни предприятия в охранителния бизнес е представена *практиката* по прилагането на нормативната уредба за възлагане на обществени поръчки на охранителни фирми. Наблюденията по прилагането на новия Закон за обществените поръчки/ЗОП/ от частните охранителни фирми: „Професионална Защита - Електроник” ООД – гр. София, Агенция за сигурност „Скорпио“ - ООД – гр. София, „ОСК – отговорност, сигурност, компетентност“ - ООД – гр. Благоевград и „ММ Груп“ - ООД – гр. Хасково за участието им в обявените процедури, показва че то е силно затруднено. Броят на спечелените обществени поръчки е минимален. Повечето от тях са съпътствани с корупционни практики, породени от несъвършеното законодателство. Резултати от проведени интервюта с *експерти* подготвящи документацията за участие в обявени обществени поръчки заявяват, че не са преминали специализирано обучени по прилагането на ЗОП.

В параграф 3. Финансов и данъчен контрол на малките и средните предприятия в охранителния бизнес са изведени фазите на вътрешния финансов и данъчен контрол, както следва: планиране, проверка, докладване и проследяване на изпълнението на препоръките.

Направен е *обобщен извод*, че външния финансов и данъчен контрол проверява фактите, имащи значение за *данъчното облагане*. Този тип контрол се определя като *данъчно-осигурителен контрол* и е важен етап от процеса за окончателното установяване на данъците и задължителните осигурителни вноски на служителите от малките и средните предприятия, осъществяващи частна охранителна дейност. Той се осъществява чрез извършване на ревизии и проверки от органите по приходите.

Резултатите от наблюденията в практическата дейност на частни охранителни фирми в Република България показват, че се констатира осъществяване на неефективен вътрешен финансов и данъчен контрол, поради липса на необходим брой назначени вътрешни одитори.

За преодоляване на констатираните *проблеми* при контрола на трудовите ресурси, обществените поръчки и финансите на малките и средните предприятия, осъществяващи частната охранителна дейност в Република България са направени авторови предложения за предприемане на конкретни законодателни и организационни мерки.

Обобщения и изводи

За постигане целите на дисертационното изследване в **Трета глава** е решена *една* от изследователските задачи, свързана с държавно регулиране и контрол на мениджмънта

на човешките, материалните и финансовите ресурси на малките и средните предприятия в охранителния бизнес в Република България.

В следствие на извършените анализи се констатира:

- неспазване на трудовото законодателство при назначаването на частни охранители, вследствие на спечелени обществени поръчки;
- осъществяване на неефективен вътрешен финансов и данъчен контрол, поради липса на необходим брой назначени вътрешни одитори.

Може да бъде направен **обобщен извод**, че **втората хипотеза** на дисертационното изследване, че: *„подобряването на дейностите чрез държавни регулации и контрол за осъществяването на мениджмънт на човешките, материалните и финансовите ресурси в малките и средните предприятия в охранителния бизнес ще подобрят качеството на частните охранителни търговски услуги“* **се потвърждава.**

III. ТЕОРЕТИЧНИ И ПРАКТИКО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ НА ТРУДА

Настоящият дисертационен труд има актуално значение и ще допринесе за усъвършенстване на теорията и на практиката на мениджмънта на малките и средните предприятия в охранителния бизнес. Получените резултати от проведените изследвания извеждат актуални *проблеми* в дейността на охранителните фирми. Направените авторови предложения ще способстват за тяхното преодоляване, с което дейностите за мениджмънт на тези предприятия ще се усъвършенстват, чрез възприемането на подходи, способности и техники на базата на ефективния публичен мениджмънт. Това изисква нови регулации на охранителната дейност.

Като цяло резултатите от *изследването* потвърждават заявените *основна теза* и *хипотези*. Основните приносни моменти в *изследването* могат да се разгледат и оценят на две групи – **теоретични приноси** и **практико-приложни приноси**.

- **Теоретични приноси**

1. Изведени са основните характеристики на понятието „*предприемач на малко и средно предприятие в охранителния бизнес*“, като е предложено авторово определение за него.
2. Изведена е класификация на основните цели на всеки предприемач в охранителния бизнес: *печалба; сигурност; създаване на състояние; материална среда; независимост; ползи от реализирането на бизнес; приноси за обществото.*

3. Изведени са основните характеристики на понятието за „*частната охранителна дейност*“, като е предложено авторово определение.
4. Изведени са основните характеристики на понятието „*полицейски лиценз за осъществяване на частна охранителна дейност*“, като е предложено авторово определение.

- **Практико-приложни приноси**

Те се заключават в следните авторови предложения, реализирането на които би допринесло за практическото преодоляване и разрешаване на констатираните *проблеми* при мениджмънта на малките и средните предприятия, осъществяващи охранителна дейност:

1. Предложено е да се унифицират критериите, които определят едно предприятие, като средно или малко в Закона за малките и средните предприятия и Закона за счетоводството.
2. Предложено е, като основни принципи за структуриране на малките и средните предприятия в охранителния бизнес предприемачите да прилагат принципите: *целесъобразност; научност; плановост; системност; комплексност; икономичност и нормативност*, а като специфични принципи: *линеен, функционален, линейно-функционален, линейно-щабен, целеви и екипен*. Чрез тяхното прилагане могат да се изградят *специфични организационни структури*, които да са пригодни да прилагат Европейския модел на частните охранителни услуги.
3. Предложено е предприемачите на малките и средните предприятия в охранителния бизнес да разработват фирмени стратегии за маркетинг и по-активно да промотират охранителните услуги чрез реклама.
4. Предложено е с подзаконов акт да се утвърдят образци-бланки на документите, които ще се попълват от частните охранители при прилагане на съответни компетенции – протоколи, доклади, докладни записки и др.
5. Предложено е да се изградят информационни системи за осъществяването на ефективен контрол на трудовите ресурси малките и средните предприятия в охранителния бизнес.
6. Предложено е установените 13 процедури в новия Закон за обществените поръчки от 2016 г. да се минимизират и усъвършенстват *за да се преодолеят корупционните практики* при възлагане на обществени поръчки за охрана.

7. Предложено е да се назначават вътрешни одитори в малките и средни предприятия в охранителния бизнес, както и ежегодно служителите от финансовите и счетоводни звена задължително да преминават краткосрочни обучения.

IV. ПУБЛИКАЦИИ СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

1. Арабаджийски, П. Възможности за взаимодействие между частните и държавните служби за сигурност в контекста на националната и корпоративната сигурност. XXV Международна научна конференция за млади учени, 2-3 юни 2016 г., Благоевград, Сборник научни трудове, С., 2016 г., с.155 – 162, ISSN 978-619-160-680-1
2. Арабаджийски, П. Компетенции частных охранников в Республике Болгария. Вестник „Государственного и муниципального управления“. Научно-образовательное издание. № 3 (22) 2016 г., с. 106-113, ISSN 2225-8272
3. Арабаджийски, П. Проблемни аспекти при лицензирането на частната охранителна дейност в Република България. XXVII Национална научно-практическа конференция „Качеството за по-добър живот“, 10-11 ноември 2016 г., София, Сборник научни доклади, С., 2016 г., с.135 – 144, ISSN 1314-9563
4. Арабаджийски, П. Полицейски контрол на малките и средните предприятия, осъществяващи охранителна дейност в Република България. Сп. „Право, Политика, Администрация“ – електронно издание. ЮЗУ „Неофит Рилски“. Бл., Том 4, бр.2/2017 г., с.28-39, ISSN 23-67-4601
5. Арабаджийски, П. Контрол на трудовите ресурси, обществените поръчки и финансите на малките и средните предприятия, осъществяващи охранителна дейност в Република България. XXVI Международна научна конференция за млади учени, 22-23 юни 2017 г., Благоевград, Сборник научни доклади, С., 2017 г., с.300 – 315, ISSN 1314-4669

ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ И ДОСТОВЕРНОСТ

от Петър Николаев Арабаджийски

Във връзка с провеждането на процедура за придобиване на образователната и научна степен „Доктор” в направление 3.7. Администрация и управление, докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство (мениджмънт в публичната сфера)” декларирам:

- Приносите и научните резултати в разработения дисертационния труд на тема: *„Предприемачество и мениджмънт на малките и средните предприятия в охранителния бизнес – в контекста на ефективния публичен мениджмънт”* са оригинални и не са заимствани от изследвания и публикации, в които автора няма участие;

- Резултатите получени, описани и публикувани от други физически и юридически лица, са цитирани в изложението и библиографията по недвусмислен начин;

- Представената от автора информация във вид на копия на документи и публикации, лично съставени справки и други съответства на обективната истина;

- Разработеният и представен за защита дисертационен труд не е представен в друга образователна или научна институция за придобиване на образователна и научна степен „доктор”.

гр. Благоевград

ДЕКЛАРАТОР :.....